ภาพสะท้อนสังคมจากสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
Social Reflections from the Southern Thai Dialect Expressions of Kuan Khanun, Khuan Khanun District, Phatthalung Province

สุชาดา คงดำ[1], สุพรรษา แก้วประทุม[2], เธียรธีรา จันทร์ขุน[3] และ จริยา ก่อภัททสิริกุล[4*]
Suchada Kongdam[1], Supansa Kaewpartum[2], Thianteera Chankhun[3] and Jariya Kophatthasirikul[4*]

[1,2,3] นักศึกษาระดับปริญญาตรี, หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
[1,2,3] Undergraduate student, Bachelor of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University.
[4] อาจารย์ ดร., ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
[4] Ph.D., Curriculum instructor of Bachelor of Arts Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Songkhla Rajabhat University.
[*]**Corresponding author, E-mail:** Jariya.no@skru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมจากสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้บอกภาษาที่คัดเลือกโดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 3 คน สำนวนที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์รวมทั้งสิ้น 130 สำนวน

ผลการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคม พบว่า จำนวนทั้งหมด 15 ภาพสะท้อน เรียงจากภาพสะท้อนที่พบมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้ สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสัตว์ จำนวน 26 สำนวน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ จำนวน 25 สำนวน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของมนุษย์ จำนวน 19 สำนวน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงอวัยวะในร่างกาย จำนวน 11 สำนวน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพ จำนวน 9 สำนวน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งของเครื่องใช้ จำนวน 8 สำนวน สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการกิน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติ และสำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ พบเท่ากันจำนวน 6 สำนวน สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงเครือญาติและสำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงพืชและผลไม้ พบเท่ากัน จำนวน 4 สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้มีอำนาจและสำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งปฏิกูล พบเท่ากันจำนวน 2 สำนวน ส่วนภาพสะท้อนที่พบน้อยที่สุด จำนวน 1 สำนวน คือ สำนวนสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งงาน และสะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณี

คำสำคัญ: ภาษาไทยถิ่นใต้, สำนวน, ภาพสะท้อนสังคม

Abstract

The research aims to analyze social reflections from the Southern Thai dialect spoken in Kuan Khanun, Kuan Khanun District, Phatthalung Province. The researchers collected in-depth interviews from three specific language speakers by a purposive

sampling method. A total of 130 words were used for analysis.

According to the social reflection analysis, a total of 15 reflections were shown in the following order: 26 reflective expressions for animals, 25 reflective expressions for beliefs, 19 reflective expressions for human behavior, 11 reflective expressions for body organs, 9 reflective expressions for careers, 8 expressions reflecting the items of appliances, 6 expressions reflecting the culture of eating, expressions reflecting the nature and lifestyle, 4 expressions reflecting relatives and expressions reflecting plants and fruits, 2 expressions reflect authority and expressions reflect waste, and the least common reflection is one expression, reflective expressions for marriage culture and tradition.

Keywords: Southern Thai Dialect, Idiomatic, Social Reflection

บทนำ

สำนวน หมายถึง ถ้อยคำที่มิได้มีความหมายตรงไปตรงมาตามตัวอักษร หรือแปลตามรากศัพท์ แต่เป็นถ้อยคำที่มีความหมายเป็นอย่างอื่น คือเป็นชั้นเชิงชวนให้คิด ซึ่งอาจใช้ในเชิงเปรียบเทียบ หรืออุปมาอุปไมย อีกทั้งความหมายของสำนวนมักจะเป็นความหมายโดยนัยหรือความหมายแฝง เรื่องของสำนวนจึงเป็นเรื่องลึกซึ้ง ผู้ที่จะเข้าใจความหมายและวิธีใช้สำนวนได้ดีที่สุด “คือเจ้าของภาษา” การใช้ถ้อยคำที่มีความหมายแฝง หรือเป็นสำนวนมีชั้นเชิงจะเกิดคุณค่าในกระบวนการต่าง ๆ เช่น ไพเราะ ลึกซึ้ง น่าคิด น่าฟัง รื่นหู จูงใจ เป็นต้น หากนำไปใช้ได้เหมาะกับข้อความหรือเรื่องราวจะช่วยเพิ่มคุณค่าส่งเสริมข้อความหรือเรื่องราวเหล่านั้นให้มีน้ำหนัก น่าคิด น่าสนใจ น่าติดตามยิ่งขึ้น (ไขสิริ ปราโมช ณ อยุธยา, 2534)

การศึกษาเรื่องสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ แม้จะมีผู้สนใจอยู่บ้างแต่ก็ยังมีน้อย งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภาพสะท้อนสังคมจากสำนวนที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นว่าภาษาสามารถสะท้อนถึงลักษณะของสังคม สภาพแวดล้อม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมของชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับภาษา และแสดงให้เห็นว่าสำนวนเป็นองค์ประกอบทางภาษาอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงบริบททางสังคมได้อย่างชัดเจน จึงอาจกล่าวได้ว่ามิติของ “ภาษา” จะมีข้อเท็จจริงของสังคมบางประการ ที่เป็นเสมือนกระจกสะท้อนของวัฒนธรรม สังคม และประสบการณ์ทางโลกของผู้คน

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนจะมีการใช้ภาษาที่เป็นถ้อยคำสำนวนเพื่อสื่อสารอยู่เสมอ และถ้อยคำสำนวนภาษานั้น ๆ จะสะท้อนวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ธรรมชาติของท้องถิ่น ฯลฯ อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตัวอย่างสำนวนที่ว่า “ขัดถอขัดพาย” หมายถึง ไม่ลงร่องลงรอยกัน แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในอำเภอควนขนุนที่ประกอบอาชีพประมง โดยใช้เรือหางยาวซึ่งมีไม้ถอและไม้พาย ซึ่งเป็นไม้สำหรับขับเคลื่อนเรือ อุปกรณ์ทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเดินเรือ ซึ่งสำนวนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิตที่อาศัยเรือเป็นประจำ จึงนำคำศัพท์ดังกล่าวมาสร้างเป็นสำนวนภาษาขึ้น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงที่จะสามารถสะท้อนภาพสังคมวัฒนธรรมได้ ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อไม่ให้สำนวนภาษาถิ่นเหล่านี้ สูญหายไปตามกาลเวลา จึงเลือกที่จะศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน ให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษา

ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมจากสำนวนที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

1. แนวคิดเรื่องสำนวน

ชัชวดี ศรลัมพ์ (2538) กล่าวถึง “สำนวน” ในความหมายที่แตกต่างออกไป คือ“สำนวน” หมายถึง ข้อความที่แสดงการเปรียบเทียบของ 2 สิ่ง ที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมกันบางแง่ แตกต่างกันบางแง่ในเวลาเดียวกัน สำนวนแต่ละสำนวนจะเป็นการนำเสนอความคิดใดความคิดหนึ่ง โดยผ่านคำหรือข้อความซึ่งอ้างถึงอีกสิ่งหนึ่งสิ่งนั้น เท่ากับมีบทบาทเป็นสื่อให้เราเข้าใจถึงความคิดที่กล่าวถึงในตอนแรก สอดคล้องกับการกล่าวถึงความหมายของสำนวนของ บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร์ (2546) ที่ให้ความหมายของสำนวนไว้ว่า “สำนวน” คือ คำพูดที่นำมาใช้เพื่อให้มีความหมายเฉพาะถึงการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือคำพูดที่นำมาเรียบเรียงเข้าด้วยกันให้มีความหมายเฉพาะถึงการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คอเป็นเอ็น ไม้ใกล้ฝั่งอ่อยเหยื่อ เป็นต้น นอกจากนี้สำนวนยังมีความหมายว่า โวหารหรือการกล่าวโดยใช้ถ้อยคำที่กินความลึกซึ้งหรือทำให้เกิดความไพเราะทางภาษาในการพูด หากกล่าวถึงที่มาของสำนวน สำนวนเกิดจากประสบการณ์ของคนรุ่นก่อน ๆ ซึ่งสังเกตความจริงจากสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น เช่น สังเกตเห็นว่า เวลาที่คนเราตะเบ็งเสียงมาก ๆ ขณะที่พูดนั้นเส้นเอ็นบริเวณลำคอจะโปนขึ้นมาอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น เมื่อใครเถียงเพื่อเอาแพ้เอาชนะกันให้ได้โดยการตะเบ็งเสียงดังขึ้นทุกที ๆ ก็พูดว่า “เถียงคอเป็นเอ็น” หรือคนสังเกตเห็นว่าต้นไม้ที่อยู่ริมตลิ่งเมื่อน้ำเซาะตลิ่งเขามาเรื่อย ๆ วันหนึ่งต้นไม้นั้นก็โค่นลงสู่แม่น้ำและต้นไม้ที่อยู่ชิดตลิ่งเหล่านี้โอกาสที่จะโค่นย่อมมีมากกว่าต้นไม้ที่อยู่ห่างจากตลิ่งก็นำมาเปรียบเทียบกับคนแก่ซึ่งมีโอกาสที่จะตายได้ง่ายกว่าคนหนุ่มว่า “เหมือนไม้ใกล้ฝั่ง” เป็นต้น (บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร์, 2546 หน้า 10)

จากความหมายทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยขอสรุปความหมายของ “สำนวน” ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้ “สำนวน” หมายถึง ถ้อยคำหรือข้อความที่มีความหมายไม่ตรงตัวหรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่เป็นถ้อยคำหรือข้อความที่ไม่ถูกหลักไวยากรณ์แต่ใช้กันอย่างแพร่หลายจนเป็นที่ยอมรับ เพื่อทำให้เกิดความลึกซึ้งและความไพเราะทางภาษาในการพูดซึ่งอาจเป็นเชิงเปรียบเทียบ

2. แนวคิดด้านวัฒนธรรมศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดด้านวัฒนธรรม เนื่องจากภาษากับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์จะใช้ร่วมกัน ภาษาเป็นสิ่งสะท้อนวัฒนธรรมและวัฒนธรรมก็ถูกถ่ายทอดผ่านภาษา

แนวคิดด้านวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) คำว่าวัฒนธรรมมีความหมายหลากหลายขึ้นอยู่กับว่าการตีความของคนแต่ละวงการซึ่งมีความแตกต่างกัน วิลเลียมส์ (Williams, 1983 อ้างถึงในรังสิมา รุ่งเรือง, 2560) ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรม คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศิลปะ เช่น วรรณกรรม ดนตรี การแสดง การวาดภาพ ภาพยนตร์ หรือวิลเลียมได้กล่าวไว้อีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรมอันสละสลวยที่ผู้คนต้องเกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน

2. วัฒนธรรม คือวิถีชีวิต ในวิทยาการของมนุษย์ คำว่า “วัฒนธรรม” ได้ถูกอ้างถึง การสร้างและการใช้สัญลักษณ์ มีการจำแนกวิถีชีวิตของบุคคล และกลุ่มคนออกจากกัน มนุษย์สามารถแสดงออกถึง

วิถีชีวิตได้เพราะเป็นผู้สร้างและใช้สัญลักษณ์ เช่น มนุษย์รู้จักการแสดงออกถึงแนวคิด เกี่ยวกับบุคคล สิ่งของ ความรู้สึกผ่านคำพูด ท่าทาง ผ่านการใช้สัญลักษณ์ และสัญลักษณ์เหล่านี้จึงรวมตัวกันกลายเป็นวัฒนธรรม

3. วัฒนธรรม คือ กระบวนการและการพัฒนา ในสมัยยุคกลางคำว่า วัฒนธรรม หมายถึง การทำการเกษตร ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมจึงเปลี่ยนไป ตามช่วงเวลา คำว่าวัฒนธรรมถูกใช้ในการอธิบายการบ่มเพาะสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์

นอกจากนี้รังสิมา รุ่งเรือง (2560) กล่าวว่าในการวิเคราะห์ภาษาได้อธิบายระบบภาษาของมนุษย์ไว้ว่า ทุกภาษามีระบบเสียง ระบบคำ ระบบประโยค และระบบความหมายเป็นส่วนประกอบ กระบวนการต่าง ๆ นี้ทำให้เกิดวัฒนธรรมที่สอดแทรกอยู่ในความหมาย และวัฒนธรรมเหล่านี้ปรากฏขึ้นในสังคม แม้ว่าความหมายจะมีระบบและมาตรฐาน แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลา สิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสื่อสารผ่านภาษาล้วนเป็นผลผลิตของภาษานั้น ๆ อันเนื่องมาจากภาษาถูกคิดค้นมาเพื่ออธิบายและให้ความหมายแก่ประสบการณ์ของมนุษย์ จึงอาจกล่าวได้ว่าภาษานั้นเป็นตัวแทนที่แสดงออกถึงบุคคล ความรู้สึก เหตุการณ์ เป็นต้น

3. แนวคิดด้านภาษาไทยถิ่นพัทลุง

เจ มาร์วิน บราวน์ (Brown, J. M., 1965 อ้างถึงใน จริยา หนูตีด, 2554) ได้ศึกษาเปรียบเทียบภาษาไทถิ่น 60 ถิ่นและได้แสดงวิวัฒนาการของภาษา โดยบราวน์ได้แสดงให้เห็นว่าภาษาไทยถิ่นใต้มีวิวัฒนาการมาจากภาษากลุ่มสุโขทัยและสามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มนครศรีธรรมราช และกลุ่มตากใบ

1. กลุ่มภาษานครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 2 สาย คือ
   1.1 สายไชยา แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ
      1.1.1 ภาษาชุมพร
      1.1.2 ภาษาไชยา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ
         ก. ภาษาระนอง, ไชยา (อำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี) หลังสวน, สวี (อำเภอในจังหวัดชุมพร)
         ข. ภาษาตะกั่วป่า (อำเภอในจังหวัดพังงา) และ ภูเก็ต
      1.1.3 ภาษาเกาะสมุย (อำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี)
   1.2 สายนครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ
      1.2.1 ภาษานครศรีธรรมราช แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ
         ก. ภาษากระบี่
         ข. ภาษานครศรีธรรมราช ทุ่งสง (อำเภอในจังหวัดนครศรีธรรมราช) ตรัง และควนขนุน (อำเภอในจังหวัดพัทลุง)
         ค. ภาษาหัวไทร (อำเภอในจังหวัดนครศรีธรรมราช)
      1.2.2 ภาษาสงขลา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ
         ก. ภาษาสงขลา และ ระโนด (อำเภอหนึ่งในสงขลา)
         ข. ภาษายะลา และ ภาษาสตูล
2. กลุ่มภาษาตากใบ ที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

โดยกลุ่มภาษานครศรีธรรมราช บราวน์ได้ใช้อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ในการเก็บ

ข้อมูล ดังนั้น ในงานวิจัยนี้จึงอิงการคัดเลือกพื้นที่ตามแนวคิดของบราวน์ และมองว่าภาษาของอำเภอควนขนุนน่าจะเป็นพื้นที่วิจัยที่น่าสนใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องภาพสะท้อนสังคมจากสำนวนที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประเภทศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ด้วยกระบวนการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งผู้วิจัยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. วิธีการวิจัย ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ข้อมูลเบื้องต้นจากผู้บอกภาษาในพื้นที่ เพื่อให้เห็นทิศทางของข้อมูลภาษาที่น่าสนใจ จากนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไป

2. แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดแหล่งข้อมูล คือ พื้นที่ตำบลควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง

3. ผู้บอกภาษา ผู้วิจัยกำหนดจำนวนผู้บอกภาษาจำนวน 3 คน โดยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (จรัลวิไล จรูญโรจน์, 2556) ซึ่งกำหนดคุณสมบัติของผู้บอกภาษาตามเกณฑ์ของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2543) ดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนา กำเนิด เติบโต และอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง โดยไม่มีการย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น 2) อายุ 60 ปีขึ้นไป 3) เป็นผู้ใช้ภาษาถิ่นในชีวิตประจำวัน 4) ผู้บอกข้อมูลต้องมีอวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงที่ครบสมบูรณ์ สามารถออกเสียงได้ชัดเจน ไม่มีปัญหาในการใช้ภาษา และ 5) เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรหรือชาวประมงเท่านั้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะของเครื่องมือในการวิจัยและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้บอกภาษา โดยลักษณะแบบสอบถามข้อมูลประวัติของผู้บอกภาษา ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวการใช้สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่ใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยแบบสอบถามเป็นคำถามปลายเปิด ด้วยการยกตัวอย่างเหตุการณ์เพื่อให้ผู้บอกภาษาออกเสียงสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน และเมื่อผู้บอกภาษาออกเสียงสำนวนดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจะให้ผู้บอกภาษาอธิบายความหมายและที่มาของสำนวน ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับคำถามแบบปลายเปิด โดยลักษณะแบบสอบถามผู้วิจัยได้ใช้คำถามแบบไม่จำเพาะเจาะจงต่อเหตุการณ์นั้น ๆ เพื่อให้ผู้บอกภาษาบอกถึงข้อมูลนอกเหนือจากที่ผู้วิจัยได้กำหนดในส่วนที่ 2

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมจากสำนวนที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุน อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พบภาพสะท้อนสังคมทั้งหมด 15 ภาพสะท้อน ดังแสดงในรายละเอียดตามลำดับต่อไปนี้

1. สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการกิน

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการกิน ผลการศึกษาพบจำนวน 6 สำนวน ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการรับประทานข้าว การรับประทานข้าวหลาม การรับประทานขนมหวานข้าวเหนียวกับน้ำกะทิทุเรียน การรับประทานกะปิ และการรับประทานหมากพลู ตัวอย่างเช่น

สำนวน **“กินเหมือนจุกบอก”**

สำนวน กินเหมือนจุกบอก หมายถึง กินจุ กินได้มากเหมือนเอาของอัดใส่ลงไปในกระบอกจนเต็มแน่น คำว่า จุก ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ยัดหรืออัดให้แน่น ส่วนคำว่า บอก หมายถึงกระบอกข้าวหลาม (ภาษาถิ่นใต้เรียกว่า เหนียวหลาม) ซึ่งเวลาจะทำข้าวหลามต้องอัดข้าวเหนียวลงไปให้แน่นให้เกือบเต็ม

กระบอก จึงต้องใช้ปริมาณข้าวเหนียวจำนวนมาก สำนวนนี้จึงใช้เปรียบกับคนที่กินข้าวได้เยอะ เหมือนเอาข้าวเหนียวอัดลงไปในกระบอกจนเต็มแน่น

สำนวน **“เอือนเหมือนเหนียวเรียน”**

สำนวน เอือนเหมือนเหนียวเรียน หมายถึง อาการเบื่อเหน่ายต่อสิ่งนั้น ซึ่งคำว่า “เอือน” ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง อาการเบื่อหน่าย ส่วน “เหนียวเรียน” หมายถึง ข้าวเหนียวกับน้ำกะทิทุเรียน เป็นขนมหวานที่มีรสชาติหวานมัน ถ้าหากรับประทานมากเกินไปทำให้รู้สึกเลี่ยนได้ ฉะนั้นจึงเป็นที่มาของสำนวนที่นำมาเปรียบเทียบกับคนที่มาอาการเบื่อหน่ายกับสิ่งนั้นมาก

2. สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการแต่งงาน

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมแต่งงาน ผลการศึกษาพบ จำนวน 1 สำนวน ซึ่งสะท้อนวัฒนธรรมการไม่อยู่ก่อนแต่ง และวัฒนธรรมการแต่งงานตามประเพณี ที่ถูกต้องตามขั้นตอน ดังนี้

สำนวน **“เข้าตามตรอก ออกตามตู”**

เข้าตามตรอก ออกตามตู คำว่า “ตู” หมายถึง ประตู สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นถึงการสอนให้คนเรารู้จักการทำตามประเพณีที่ถูกต้องดีงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักใคร่ชอบพอกับหญิงสาวใด ควรเข้าหาผู้ใหญ่เพื่อแนะนำตนเอง ไม่แอบคบกันหรือแอบทำอะไรที่ไม่เหมาะสม ซึ่งนอกจากจะไม่ถูกต้องตามประเพณีแล้ว ยังเป็นการไม่ให้เกียรติผู้ใหญ่และไม่ให้เกียรติฝ่ายหญิงด้วย

3. สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณี

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณี ผลการศึกษาพบจำนวน 1 สำนวน คือ ขนบธรรมเนียมประเพณีด้านการบวช ดังนี้

สำนวน **“เข้าพร้อมตอกออกพร้อมต้ม”**

สำนวน เข้าพร้อมตอกออกพร้อมต้ม หมายถึง บวชตามประเพณี ช่วงที่พระเข้าพรรษา เพียงพรรษาเดียวเท่านั้น คำว่า “ตอก” คือ ข้าวตอก คำว่า “ต้ม” คือ ขนมต้มสามเหลี่ยม มีลักษณะเป็นทรงสามเหลี่ยม ทำจากข้าวเหนียวห่อใบพ้อแล้วนำมาต้มให้สุก สองสิ่งนี้สะท้อนให้เห็นถึงธรรมเนียมประเพณีช่วงเข้าพรรษาและออกพรรษา ในการถวายข้าวตอกนั้น เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในช่วง 3 เดือนที่เข้าพรรษา จะอยู่ช่วงฤดูมรสุม เป็นช่วงที่พระไปบิณฑบาตไม่ได้ อีกทั้งช่วงนั้นข้าวปลาอาหารขาดแคลน ข้าวตอกจึงเป็นอีกหนึ่งอย่างที่ชาวบ้านนำมาถวาย เพื่อรักษาประเพณี คำว่า ออกพร้อมต้ม จึงหมายความว่า การออกพรรษา ที่ชาวปักษ์ใต้ นิยมทำต้ม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ก่อนวันออกพรรษา ในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 โดยทางภาคใต้เราจะมีประเพณีลากพระ หรือชักพระ ซึ่งชาวบ้านจะนำต้มสามเหลี่ยมที่ได้ทำไว้ไปแขวนที่เรือพระ หรือเอาไปใส่บาตรให้พระสงฆ์ เพื่อเป็นการถวายองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เสด็จลงมาจากชั้นดาวดึงส์

4. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสัตว์

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงสัตว์ ผลการศึกษาพบจำนวน 26 สำนวน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของคนกับสัตว์ที่เป็นทั้งสัตว์ทั่วไปและสัตว์เลี้ยง ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“ค้นขอนพบแข็บ”**

สำนวน ค้นขอนพบแข็บ หมายถึง หาเรื่องเดือดร้อนมาสู่ตัวเอง คำว่า “ขอน” ในภาษาใต้ คือ ท่อนไม้ ส่วนคำว่า “แข็บ” ในภาษาใต้ คือ ตะเข็บ, ตะขาบ ซึ่งตะเข็บเป็นสัตว์ที่มีขนาดเล็ก มีพิษ เมื่อถูกตะเข็บกัดจะมีอาการปวด บวมแดง คัน แสบร้อน ตะเข็บชอบซ่อนตัวอยู่ที่ที่มีกลิ่นอับ ที่มืดโดยเฉพาะใต้

ท่อนไม้ หรือที่รก ฉะนั้นสำนวนนี้เปรียบได้กับการที่ท่อนไม้ตั้งอยู่ในที่ของมันโดยที่ไม่มีใครไปทำอะไรท่อนไม้นั้น แต่เมื่อมีคนไปรื้อค้นอาจทำให้ตัวตะเข็บวิ่งออกมา ซึ่งอาจได้รับอันตรายจากพิษของตะเข็บได้ จึงเป็นที่มาของสำนวน ค้นขอนพบแข็บ

สำนวน **“แน่งเจ้าพิษ”**

สำนวน แน่งเจ้าพิษ หมายถึง คนที่มีลักษณะนิ่งเงียบแต่มีจิตใจที่โหดร้าย คำว่า “แน่ง” ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง นิ่ง, เฉย, ไม่ยินดียินร้าย ส่วนคำว่า “เจ้าพิษ” ในสำนวนนี้เปรียบกับงู เพราะงูเป็นสัตว์ที่มีพิษร้ายแรง ฉะนั้นสำนวน แน่งเจ้าพิษ จึงใช้เปรียบเทียบกับคนที่มีลักษณะภายนอกดูนิ่งเฉยไม่แสดงอาการใด ๆ ออกมา แต่ภายในใจคิดร้ายยิ่งกว่าพิษของงู

สำนวน **“ปัดปัดเหมือนแม่ไก่รังทัง”**

สำนวน ปัดปัดเหมือนแม่ไก่รังทัง หมายถึง อยู่ไม่นิ่ง คำว่า “ปัดปัด” เป็นภาษาเฉพาะถิ่นที่หมายถึง อยู่ไม่นิ่ง ส่วนคำว่า “แม่ไก่รังทัง” คือ แม่ไก่ที่จะหารังวางไข่แต่ไม่รู้จะลงตรงไหนดี จึงเป็นสำนวนที่นำมาเปรียบกับกิริยาอาการของการเดินที่น่าตำหนิของมนุษย์ เหมือนกับแม่ไก่รังทังที่จะหาที่จะวางไข่ จึงเป็นที่มาของสำนวน ปัดปัดเหมือนแม่ไก่รังทัง

สำนวน **“เกลี้ยงแผวแมวเลีย”**

สำนวน เกลี้ยงแผวแมวเลีย หมายถึง กินหมดเกลี้ยงไม่เหลืออะไรเลย คนโบราณได้ เปรียบเปรยลักษณะการกินของแมว กินจนหมดเกลี้ยง เลียจนหมดไม่มีเหลือ จึงเป็นที่มาของสำนวน เกลี้ยงแผวแมวเลีย

5. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติ

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติ ผลการศึกษาพบจำนวน 7 สำนวน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของคนกับป่าหรือการใช้ชีวิตโดยพึ่งพิงธรรมชาติ ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“ท่องมีตา ป่ามีหู”**

สำนวน ท่องมีตา ป่ามีหู หมายถึง การพูดหรือทำอะไรต้องระมัดระวัง ในภาษาถิ่นใต้ “ท่อง” หมายถึง ทุ่ง ในอดีตมนุษย์มักใช้ชีวิตหากินอยู่ตามทุ่งนาป่าเขา ซึ่งไม่สามารถทราบได้เลยว่ามีใครอยู่ส่วนไหนในบริเวณนั้นบ้าง ฉะนั้นหากคิดที่จะทำหรือพูดอะไรออกไปควรที่จะมีความระมัดระวังรอบคอบเป็นอย่างดี เพื่อจะไม่เป็นภัยต่อตนเองในภายหลัง จึงเป็นที่มาของสำนวน ท่องมีตา ป่ามีหู

สำนวน **“ขวางหวัน”**

สำนวน ขวางหวัน หมายถึง ผู้ที่ประพฤติตนและมีความคิดที่ต่างออกไปและไม่ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น คำว่า “หวัน” ในภาษาใต้ หมายถึง ดวงอาทิตย์ ซึ่งที่มาของสำนวน มาจากการปลูกเรือน กล่าวคือ คนใต้มักจะปลูกเรือนตามการขึ้นของดวงอาทิตย์ ที่เรียกว่า “ตามหวัน” ซึ่งจะปลูกเรือนในลักษณะดังกล่าวจะทำให้ตัวบ้านไม่ร้อน คนอยู่ในบ้านก็จะอยู่เย็นเป็นสุข หากใครปลูกเรือน “ขวางหวัน” ก็จะผิดธรรมเนียมปฏิบัติ ดังนั้น “ขวางหวัน” จึงการกระทำของคนที่ชอบอะไรผิดแปลกไปแตกต่างไป จากผู้อื่น

สำนวน **“ฝนเดือนห้า ฟ้าเดือนหก”**

สำนวน ฝนเดือนห้า ฟ้าเดือนหก หมายถึง ไม่มีความแน่นอน โดยที่มาของสำนวนนี้มากจากที่ว่า เดือนห้าในภาษาไทยถิ่นใต้จะตรงกับเดือนเมษายน และเดือนหกจะตรงกับพฤษภาคม ซึ่งในช่วงเดือนดังกล่าวจะเป็นฤดูร้อน จะไม่มีฝนตกเช่นช่วงหน้าฝน แต่หากมีฝนตกฟ้าครึ้มก็ค่อนข้างจะตกหนักและมีฟ้าร้องฟ้าผ่ารุนแรง สำนวนจึงสะท้อนถึงความไม่แน่นอนและแฝงไปด้วยความน่ากลัวของธรรมชาติ

เพราะไม่รู้ว่าจะตกตอนไหนหรือฟ้าจะผ่าที่ใด ไม่มีใครสามารถรู้ได้ เพียงแต่ต้องระวังตัวและเตรียมรับมือกับความไม่แน่นอนเหล่านี้

6. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพ

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงอาชีพ ผลการศึกษาพบจำนวน 9 สำนวน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของคนที่มีอาชีพหลากหลายไม่ว่าจะเป็นอาชีพข้าราชการครู นักการเมือง อาชีพค้าขาย อาชีพประมง ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“หัวล้านนอกครู”**

สำนวน หัวล้านนอกครู หมายถึง ผู้ที่ประพฤติตนนอกแบบแผนไปจากคำสอน บริเวณพื้นที่ทะเลน้อยเป็นท้องถิ่นที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมแขนงมโนราห์ โดยมีครูภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดศาสตร์ความรู้ เมื่อลูกศิษย์คนนั้นได้มาฝึกหัดเรียนรู้ก็จะได้วิชาที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ แต่หากลูกศิษย์ประพฤติปฏิบัติตนนอกเหนือจากที่ครูได้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ไป ก็อาจเป็นภัยต่อตนเองได้ในภายหลัง จึงเป็นที่มาของสำนวน หัวล้านนอกครู

สำนวน **“หลักกุ้งหลักปลาได้กิน แต่ถ้าหลักคนได้ตีกัน”**

สำนวน หลักกุ้งหลักปลาได้กิน แต่ถ้าหลักคนได้ตีกัน หมายถึง อย่าขัดขวางผู้อื่นขณะที่ ผู้นั้นคิดจะทำอะไร เพราะจะทำให้ตัวเองเดือดร้อนได้ ในภาษาถิ่นใต้คำว่า “หลักกุ้งหลักปลาได้กิน” หมายถึง หากุ้ง หาปลา ก็ได้กินกุ้งกินปลา ส่วนคำว่า “หลักคนได้ตีกัน”หมายถึง ขัดขวางหรือกีดกันคนอื่น อาจจะทำให้เกิดความเดือดร้อนได้ คำกล่าว “หลักกุ้งหลักปลาได้กิน” มีที่มาจากการดำรงชีพด้วยการประมงหากุ้งหาปลาเป็นอาหาร

7. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงเครือญาติ

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงเครือญาติ ผลการศึกษาพบจำนวน 1 สำนวน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ของพ่อ แม่ และผู้ใหญ่ในชุมชน ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“เฒ่าลายคราม”**

สำนวน เฒ่าลายคราม หมายถึง เก่าแต่มีค่า คำว่า “เฒ่า” หมายถึง คนที่แก่ชรา มีอายุมาก ส่วนคำว่า “ลายคราม” หมายถึง เครื่องภาชนะเนื้อกระเบื้องที่เขียนลายลงบนผิวด้วยสีน้ำเงิน จากสำนวนทำให้เห็นว่าถึงจะเก่าจะแก่มีอายุมานานมากแล้วแต่ก็ยังมีคุณค่ามีความงดงามของลายนั้นอยู่เช่นเดิม

สำนวน **“เซ่อช้างให้แลหาง เซ่อนางให้แลแม่”**

สำนวน เซ่อช้างให้แลหาง เซ่อนางให้แลแม่ คำว่า “เซ่อ” ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง ซื้อสำนวนดังกล่าว หมายถึง ให้พิจารณาลักษณะบุคคลหรือหญิงที่จะเลือกเป็นคู่ครองโดยดูจากแม่

8. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ผลการศึกษาพบจำนวน 25 สำนวน ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ความเชื่อด้าน บาป บุญ คุณ โทษ ความเชื่อด้านไสยศาสตร์ ความเชื่อถึงสิ่งลี้ลับ ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“ใช้ชาติ”**

สำนวน ใช้ชาติ หมายถึง ทำอย่างไรย่อมได้อย่างนั้น ในภาษาไทยถิ่นใต้ คำว่า “ชาติ” หมายถึง ชาติเกิด ที่เกิดมาในชาตินี้ ก่อผลกรรมอะไรไว้ก็ได้เช่นนั้น

สำนวน **“โนราหราชิก”**

สำนวน โนราหราชิก หมายถึง คนที่ประพฤติผิดต่อหน้าที่ตนเอง คำว่า โนรา หมายถึง มโนราห์ ส่วนคำว่า หราชิก แปลว่า การประพฤติผิดต่อขนบธรรมเนียมประเพณีความเชื่อของมโนราห์ ต้องครองพรหมจรรย์เป็นระยะเวลา 21 ปี เมื่อครบกำหนดต้องตัดจุกผูกผ้าเป็นมโนราห์ใหญ่พร้อมกับบวชเรียน หลังจากนั้นต้องรำถวาย 3 วัด 3 บ้าน มโนราห์ใหญ่ผู้นั้นจึงจะเป็นมโนราห์ที่สมบูรณ์แบบสามารถประกอบพิธีกรรมทุกรูปแบบได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ตามตำรา แต่หากมโนราห์คนไหนที่ไม่สามารถครองพรหมจรรย์ได้ตามกำหนด ก็ถือว่าเป็นมโนราห์ที่ดิบ ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมได้และหากฝ่าฝืนก็จำทำให้สิ่งไม่ดีกลับเข้าสู่ตัวเอง จึงเป็นที่มาของสำนวน โนราหราชิก

9. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งของเครื่องใช้

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งของเครื่องใช้ ผลการศึกษาพบจำนวน 8 สำนวน ซึ่งสะท้อนถึงการใช้ชีวิตประจำที่จะมีสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นต่าง ๆ ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“ลูกขี้หม้อไม่ทันดำ”**

สำนวน ลูกขี้หม้อไม่ทันดำ หมายถึง สามีภรรยาที่แต่งงานอยู่กินด้วยกันแล้วเลิกกันเร็ว เกินไป คำว่า ลูกขี้หม้อ ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง ก้นหม้อ สะท้อนถึงชีวิตคู่แต่งงานใหม่ที่จะต้องมีอุปกรณ์การทำอาหารใหม่โดยเฉพาะหม้อข้าวหม้อแกง เมื่อปรุงอาหาร อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ปรุงอาหารจะต้องโดนไฟเผาจนดำ หากว่าคู่แต่งงานใหม่ที่อยู่กันไม่นานก้นของหม้อข้าวหรือหม้อแกงจะไม่ทันดำ

สำนวน **“ม่ายกูสู้ได้พบรถ”**

สำนวน ม่ายกูสู้ได้พบรถ หมายถึง สังคมที่มีความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เนื่องจากคนสมัยก่อนหากต้องเดินทางไปไหนมาไหนต้องเดินเท้า ยังไม่มียานพาหนะ เช่น รถ คอยอำนวยความสะดวกเหมือนกับปัจจุบัน คนสมัยก่อนจึงพูดเอาไว้ว่า “ม่ายกูสู้ได้พบรถ” หมายถึง เมื่อคนในสมัยนั้นเสียชีวิตไป ยุคสมัยต่อมาจะมีรถหรือยานพาหนะคอยอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ไม่ต้องลำบากเหมือนยุคสมัยในอดีต

10. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของมนุษย์

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เป็นการกระทำของมนุษย์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ผลการศึกษาพบจำนวน 19 สำนวน ซึ่งสะท้อนถึงอากัปกิริยาของมนุษย์ ความคิด ทัศนคติ และมุมมอง ลักษณะนิสัย ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“ดับกุบ”**

สำนวน ดับกุบ หมายถึง เสียชีวิตแล้ว ซึ่งคำว่า “ดับ” หมายถึง การดับสิ้นหรือการตายไปแล้ว ส่วนคำว่า “กุบ” เป็นคำสร้อยที่คนในท้องถิ่นนำมาใช้ต่อท้ายสำนวนที่ให้อารมณ์ความรู้สึกเหมือนผ่านไปแล้ว

สำนวน **“เติมเฒ่า”**

สำนวน เติมเฒ่า หมายถึง คนที่มีอายุน้อยแต่ชอบไปเลียนแบบพฤติกรรมของคนที่มีอายุมากกว่าจนเกินเหตุ คำว่า “เฒ่า” ในภาษาใต้ หมายถึง คนเฒ่าคนแก่ ที่มาของสำนวนมาจากคนที่มีอายุน้อยยังเป็นเด็ก แต่ชอบไปนั่งฟังขณะผู้ใหญ่คุยกันแล้วพูดสอดแทรกในเรื่องนั้น ๆ ทั้งที่ตัวเองไม่ได้มีความรู้อย่างถ่องแท้ แต่กลับไปพูดอวดรู้ในวงสนทนาของผู้ใหญ่ด้วย สำนวน เติมเฒ่า จึงหมายถึง การที่เด็กไปพูดสอดแทรกหรือกระทำอะไรบางอย่างเลียนแบบผู้ใหญ่ ทั้งที่คนไม่มีความรู้ในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง

11. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงอวัยวะในร่างกาย

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงอวัยวะในร่างกาย อาทิ ศีรษะ ใบหน้า ปาก ท้อง หรือมือ ผลการศึกษาพบจำนวน 11 สำนวน ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“ขึ้นตามปาก”**

สำนวน ขึ้นตามปาก หมายถึง พูดอย่างไรมักเป็นไปอย่างนั้น ที่มาของสำนวน ขึ้นตามปาก มาจากการที่ผู้ใหญ่กล่าวว่าเด็กคนหนึ่งไปอย่างไร เด็กคนนั้นก็มักเป็นไปตามที่ผู้ใหญ่คนนั้นได้พูด

สำนวน **“แทงข้างพุง”**

สำนวน แทงข้างพุง หมายถึง การเสียดสีผู้อื่น คำว่า “พุง” ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ท้อง ซึ่ง ที่มาของสำนวน เป็นการเสียดสีผู้อื่นให้มีความเจ็บช้ำ

12. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้มีอำนาจ

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงผู้มีอำนาจ ผลการศึกษาพบจำนวน 2 สำนวน คือ

สำนวน **“ลูกท่านหลานเธอ”**

สำนวน ลูกท่านหลานเธอ หมายถึง ลูกเจ้านายหรือผู้มีอำนาจ ที่มาของสำนวนมาจาก ลูกของผู้มีอำนาจย่อมมีสิทธิ์มากกว่าผู้อื่นและได้รับการต้อนรับที่ดีอยู่เสมอ

สำนวน **“บ้านาย”**

สำนวน บ้านาย หมายถึง ประจบสอพลอ คำว่า “นาย” ในภาษาถิ่นใต้หมายถึง เจ้านาย คนที่เป็นหัวหน้า หรือข้าราชการตำแหน่งสูง ๆ ที่มาของสำนวนมาจาก ผู้ที่พยายามใกล้ชิดเจ้านายเพื่อให้เห็นว่าตนทำงานดี กล่าวชมเจ้านาย กล่าวเยินยอ ประจบประแจงเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือเพื่อให้ผู้อื่นเห็นว่าตนสนิทกับเจ้านาย

13. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ในด้านต่าง ๆ เช่น การเข้าครัวทำอาหาร ถิ่นที่อยู่อาศัย ผลการศึกษาพบ จำนวน 6 สำนวน ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“อย่าปิดควันไฟ”**

สำนวน อย่าปิดควันไฟ หมายถึง เรื่องเสื่อมเสียที่เกิดขึ้นและมีคนทราบเรื่องกันในวงกว้างแล้ว จะทำอย่างไรก็ไม่สามารถปิดเรื่องนั้นได้ต่อไปอีก ที่มาของสำนวนมาจากการจุดไฟเผาบางอย่างแล้วแม้ว่าสิ่งที่เผาอาจจะมอดไหม้ แต่ควันไฟยังคงลอยอยู่ สะท้อนวิถีชีวิตที่ต้องมีการเผาไม้เผาหญ้าเพื่อให้ไล่ยุงให้วัวควาย

สำนวน **“เสาเรินอยู่ในพาย”**

สำนวน เสาเรินอยู่ในพาย หมายถึง คนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง คำว่า “เริน” ในภาษาใต้ คือ บ้านเรือน ส่วนคำว่า “พาย” คือ กระเป๋าผ้าสะพายที่ใช้ติดตัวเป็นประจำ โดยปกติเสาของบ้านเรือนจะอยู่เป็นหลักเป็นแหล่งติดกับตัวบ้านที่ก่อสร้างขึ้นมา แต่สำนวนนี้เป็นการเปรียบเทียบคนที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เพราะหากเดินทางไปที่ไหนก็ถือว่าที่นั่นเป็นบ้านเรือนของตน

14. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงพืชและผลไม้

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงพืชและผลไม้ ผลการศึกษาพบจำนวน 4 สำนวน ดังตัวอย่างเช่น

สำนวน **“งอกราก”**

สำนวน งอกราก หมายถึง อยู่กับที่ในเวลานานโดยเปล่าประโยชน์ ที่มาของสำนวนคือการทำอะไรอยู่กับที่เป็นเวลานานแต่กลับไม่มีผลประโยชน์อะไร เสียเวลาเปล่า

สำนวน **“พร้าวรอกจ้อ”**

สำนวน พร้าวรอกจ้อ หมายถึง ผู้หญิงที่เสียความบริสุทธิ์แล้วถูกทอดทิ้ง คำว่า “พร้าว” ในภาษาถิ่นใต้คือ มะพร้าว คำว่า “รอก” คือ ตัวกระรอกที่เป็นสัตว์ ส่วนคำว่า “จ้อ” คือ เจาะ สำนวนนี้มีที่มาจากการที่กระรอกใช้ฟันแทะมะพร้าวที่ยังเป็นมะพร้าวอ่อนอยู่ เพราะกระรอกสามารถใช้ฟันเจาะแทะออกได้ ดังนั้น สำนวน พร้าวรอกจ้อ จึงเป็นคำเปรียบเปรยที่หมายถึงหญิงสาวที่เสียความบริสุทธ์ให้กับผู้ชายตั้งแต่ยังไม่ถึงวัยอันควร

15. สำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งปฏิกูล

สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควรขนุนที่สะท้อนให้เห็นถึงสิ่งปฏิกูล ผลการศึกษาพบจำนวน 2 สำนวน คือ

สำนวน **“ขี้ติดวาน”**

สำนวน ขี้ติดวาน หมายถึง หากเราปิดบังอะไรไว้ ไม่มีทางที่จะเป็นความลับไปได้ตลอด ในภาษาถิ่นใต้คำว่า “ขี้” หมายถึง อุจจาระ ซึ่งที่มาของสำนวนมาจากการที่คนถ่ายอุจจาระแล้วจะล้างออกแต่ก็ยังคงมีกลิ่นติดอยู่ด้วย ดังนั้นสำนวน ขี้ติดวาน จึงหมายถึง หากปิดบังหรือเคยทำอะไรไว้ สุดท้ายสิ่งนั้นก็ต้องถูกเปิดเผยออกมาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

สำนวน **“กำขี้ดีหวากำตด”**

สำนวน กำขี้ดีหวากำตด หมายถึง ได้บ้างดีกว่าไม่ได้อะไรเลย ซึ่งคำว่า “ดีหวา” ในภาษาถิ่นใต้ หมายถึง ดีกว่า โดยที่มาของสำนวนมาจาก การกำขี้แม้จะเป็นสิ่งปฏิกูลที่มีกลิ่นเหม็นแต่ก็สามารถกำได้ แต่ตดมีกลิ่นเหม็นเหมือนกันแต่ไม่สามารถกำได้ สำนวนสะท้อนว่าขอให้ได้อะไรสักอย่างดีกว่าไม่ได้อะไรเลย แม้ว่าทั้งคู่จะเป็นสิ่งที่ไม่ดีพอ ๆ กันก็ตาม

สรุปและอภิปรายผล

1. สำนวนที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นใต้ควรขนุนสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของสภาพบริบททางสังคมในด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างจากมโนทัศน์ของสำนวนที่ใช้ในภาษาไทยมาตรฐานอย่างเห็นได้ชัด เช่น กินเหมือนจุกบอก ในภาษาไทยมาตรฐานใช้ ท้องยุ้งพุงกระสอบ มโนทัศน์ในสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควรขนุนทำให้เห็นว่า มีนำกระบอกข้าวหลามมาเปรียบเทียบ เพราะในควรขนุนมีการทำข้าวหลามเพื่อการประกอบอาชีพ นับว่านำวิถีชีวิตที่คุ้นเคยมาใช้เปรียบเทียบเป็นสำนวนที่สะท้อนการกินของคนในสังคม แต่ในสำนวนภาษาไทยมาตรฐานใช้กระสอบมาเป็นสิ่งเปรียบเทียบ เพราะกระสอบเป็นสิ่งของที่ใช้กันโดยทั่วไป สำนวน เฒ่าลายคราม หมายถึง เก่าแต่มีค่า เฒ่า หมายถึง คนที่แก่ชราอายุมากแล้ว ลายคราม หมายถึง เครื่องภาชนะเนื้อกระเบื้องที่เขียนลายลงบนผิวด้วยสีน้ำเงิน จากสำนวนทำให้เห็นว่าถึงจะมีอายุมานานมากแล้วแต่ก็ยังมีคุณค่าอยู่เช่นเดิม สำนวน โถกเหมือนโลกเคย หมายถึง ถูกมาก ที่มาของสำนวนลูกเคยได้มาจากปลาที่พอง หรือตายมาแล้วไม่สามารถนำไปรับประทานได้ จึงนำปลาเหล่านั้นมาใส่เกลือตากแดด จากนั้นนำมาใส่ครกที่มีลักษณะเฉพาะสำหรับการตำลูกเคย ในภาษาใต้จะเรียกกันว่า เชเคย เมื่อเชเสร็จแล้วก็นำมาปั้นเป็นก้อนกลม เพื่อนำไปจำหน่ายใช้เป็นวัตถุดิบในการทำอาหารชนิดแกงในภาคใต้ สำนวน โถกเหมือนโลกเคย จึงเปรียบเทียบถึงสิ่งของที่มีราคาถูกมาก ไม่เหมาะสมกับระยะเวลาในการทำ ลูกเคย ในภาษาใต้ หมายถึง กะปิ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงภาพมโนทัศน์ทางสังคมในด้านวิถีชีวิตที่หาปลาได้ง่ายเพราะมีพื้นที่ติดกับทะเล ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพหลักของท้องถิ่นใต้ควรขนุนได้อย่างชัดเจน

2. สำนวนที่ใช้ในภาษาไทยถิ่นใต้ควรขนุนสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นโดยถ่ายทอดออกมาทางสำนวนภาษาที่คมคาย ซึ่งจังหวัดพัทลุงเป็นดินแดนแห่งเมืองหนังโนราห์เป็น

ท้องถิ่นที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมแขนงมโนราห์ โดยมีครูภูมิปัญญาประจำท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดศาสตร์ความรู้ เมื่อลูกศิษย์คนนั้นได้มาฝึกหัดเรียนรู้ก็จะได้วิชาที่สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ แต่หากลูกศิษย์ประพฤติปฏิบัติตน นอกเหนือจากที่ครูได้สั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ไป ก็อาจเป็นภัยต่อตนเองได้ในภายหลัง จึงเป็นที่มาของสำนวนหัวล้านนอกครู และอีกสำนวนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงรากเหง้าทางขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงยึดถือและดำรงไว้ซึ่งแนวทางในการประพฤติปฏิบัติสืบต่อมาจากรุ่นสู่รุ่น ดังสำนวน โนราหราชิก หมายถึง คนที่ประพฤติผิดต่อหน้าที่ตนเอง โนรา หมายถึง มโนราห์ หราชิก แปลว่า การประพฤติผิดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ตามความเชื่อของมโนราห์ต้องครองพรหมจรรย์เป็นระยะเวลา 21 ปี เมื่อครบกำหนดต้องตัดจุกผูกผ้าเป็นมโนราห์ใหญ่พร้อมกับบวชเรียน หลังจากนั้นต้องรำถวาย 3 วัด 3 บ้าน มโนราห์ใหญ่ผู้นั้นจึงจะเป็นมโนราห์ที่สมบูรณ์แบบสามารถประกอบพิธีกรรมทุกรูปแบบได้อย่างถูกต้องครบถ้วนสมบูรณ์ตามตำรา แต่หากมโนราห์คนใดที่ไม่สามารถครองพรหมจรรย์ได้ตามกำหนด ก็ถือว่าเป็นมโนราห์ที่ดิบหรือภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนใช้คำว่า หราชิก มาจากคำว่า ปาราชิก หมายถึง อาบัติหนักในพระวินัย ซึ่งหากนำมาเปรียบกับมโนราห์ก็จะไม่สามารถประกอบพิธีกรรมได้และหากฝ่าฝืนก็จะทำให้สิ่งไม่ดีกลับเข้าสู่ตัวเองจากที่จะรุ่งเรืองแต่ก็อาจจะตกอับลงได้ในที่สุด จึงเป็นที่มาของสำนวน โนราหราชิก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนอาจจะมีความคล้ายถึงกับสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ในอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดพัทลุง ซึ่งจำเป็นต้องทำการวิจัยในวงกว้างมากกว่านี้

2. สำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนอาจจะมีจำนวนมากกว่าที่งานวิจัยนี้พบ แต่เนื่องจากงานวิจัยนี้มีเวลาที่จำกัด จึงรวบรวมและศึกษาได้จำนวนหนึ่งเท่านั้น หากมีเวลาในการลงพื้นที่มากขึ้น และสอบถามผู้บอกภาษาได้ครอบคลุมขึ้น อาจจะพบสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ควนขนุนมากกว่างานวิจัยนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ในพื้นที่อื่นของจังหวัดพัทลุง หรือศึกษาสำนวนภาษาไทยถิ่นใต้ของจังหวัดพัทลุงเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ และเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน

2. ศึกษาบทมโนราห์ หนังตะลุง เพลงกล่อมเด็ก วรรณกรรมท้องถิ่น ฯลฯ อาจทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นที่สะท้อนออกมาจากมุมมองของภาษาถิ่นและวรรณกรรมท้องถิ่นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการเข้าใจแนวคิด วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันของคนในสังคมยิ่งขึ้นต่อไปอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

ไขสิริ ปราโมช ณ อยุธยา. (2534). การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรัลวิไล จรูญโรจน์. (2556). เทคนิคการวิจัยทางภาษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จริยา หนูตีด. (2554). การจัดกลุ่มภาษาไทยถิ่นใต้ด้วยเกณฑ์สระสูง พยัญชนะต้น และพยัญชนะท้าย. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

ชัชวดี ศรลัมพ์. (2538). การแปลสำนวนในนวนิยายภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย. ศาสตร์แห่งภาษา, 7, 25-46.

บุญศิริ สุวรรณเพ็ชร์. (2546). ปทานุกรมสำนวนสุภาษิตและคำพังเพยไทย. กรุงเทพฯ : เอสแอนด์เคบุคส์.

รังสิมา รุ่งเรือง. (2560). ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ในภาษาไทยและภาษาอินโดนีเซีย (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

สมทรง บุรุษพัฒน์. (2543). ภูมิศาสตร์ภาษาถิ่น. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล.